

БӨЛІМ: БАЛАБАҚША

МДҰ жағдайында баланың сөйлеу мәдениетін қалыптастырудың педагогикалық тәсілдері

ЖАРИЯЛАНДЫ
22.12.2025

ТІРЕК СӨЗДЕР
диалог, коммуникативтік құзырет, көркем әдебиет, мәнерлі сөйлеу, мектепке дейінгі ұйым, ойын технологиясы, педагогтің кәсіби сөзі, сөздік қор, Сөйлеу мәдениеті, тілдік орта

СІЛТЕМЕ
<https://bilimgger.kz/186041/>

Омархан Жақсыгүл Ерікқызы

«Хан-Арыс» бөбекжай балабақшасы ЖШС

Тәрбиеші

АННОТАЦИЯ

Мектепке дейінгі ұйым (МДҰ) жағдайында баланың сөйлеу мәдениетін қалыптастыру – тұлғаның танымдық, эмоциялық және әлеуметтік дамуын қамтамасыз ететін іргелі педагогикалық міндеттердің бірі. Сөйлеу мәдениеті баланың тілдік нормаларды меңгеруімен ғана шектелмей, қарым-қатынас жағдайына сәйкес сөзді дәл, әдепті, мәнерлі әрі түсінікті қолдану қабілетін қамтиды. Бұл мақалада МДҰ кеңістігінде сөйлеу мәдениетін қалыптастырудың педагогикалық тәсілдері ғылыми-әдіснамалық тұрғыдан талданып, тілдік орта ұйымдастыру, тәрбиешінің үлгілік сөзі, ойын технологиялары, көркем мәтінмен жұмыс, диалогтік өзара әрекет, бақылау-диагностика, инклюзивті қолдау және отбасы-балабақша серіктестігі сияқты негізгі бағыттардың мәні ашылады. Сонымен бірге сөйлеу мәдениетін дамыту үдерісін жүйелі жоспарлау, күн тәртібі ішіндегі табиғи коммуникацияны педагогикалық мақсатпен ұштастыру, баланың жеке тәжірибесін тілдік әрекетке айналдыру, әрі бағалау мен кері байланысты дамытушы сипатта ұйымдастыру қағидалары негізделеді. Мақала мазмұны мектепке дейінгі тәрбиеші-педагогтердің кәсіби әрекетінде қолдануға болатын практикалық бағдарлармен толықтырылып, сөйлеу мәдениетін қалыптастырудың нәтижелік өлшемдерін педагогикалық тұрғыда пайымдауға мүмкіндік береді.

КІЛТ СӨЗДЕР

мектепке дейінгі ұйым, сөйлеу мәдениеті, тілдік орта, коммуникативтік құзырет, диалог, ойын технологиясы, көркем әдебиет, сөздік қор, мәнерлі сөйлеу, педагогтің кәсіби сөзі.

КІРІСПЕ

Қазіргі қоғамдағы білім беру саясаты тұлғаның ерте жастан бастап қарым-қатынасқа қабілетті, тілдік нормаларды сақтайтын, өз ойын мәдениетті түрде жеткізе алатын субъект ретінде қалыптасуын көздейді, ал бұл мақсатқа жетудің бастапқы әрі шешуші кезеңі мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту жүйесінде жүзеге асады. МДҰ-дағы педагогикалық үдеріс баланың сөйлеуін табиғи түрде жандандыратын қарым-қатынасқа толы орта қалыптастыруға, сөздік қорын кеңейтуге, дыбыстық-артикуляциялық дағдыларын жетілдіруге, грамматикалық құрылымды дұрыс қолдануға, әрі мазмұнды байланыстырып сөйлеуіне жағдай жасауға бағытталғанда ғана сөйлеу мәдениеті тұрақты дағды ретінде орнығады. Сөйлеу мәдениеті ұғымы тек «дұрыс айту» деңгейімен шектелмей, сөздің дәлдігі мен логикасы, интонациялық мәнерлілігі, тыңдаушыны ескеруі, қарым-қатынас әдебі, тілдік таңдау еркіндігі және өз ойын әлеуметтік тұрғыдан қолайлы формада құра білуі сияқты көпқұрамды сипатқа ие, сондықтан оны қалыптастыру да бір реттік сабақтың нәтижесі емес, баланың күнделікті өміріне кіріктірілген ұзақ мерзімді педагогикалық жүйені талап етеді. МДҰ жағдайында сөйлеу мәдениетін дамытуда тәрбиеші сөзі ерекше мәнге ие болады, себебі бала норманы көбіне ересектің тілдік мінез-құлқын бақылау және еліктеу арқылы меңгереді, ал бұл педагогтің кәсіби сөйлеуіне талапты күшейтеді және тілдік үлгі берудің сапасын әдістемелік деңгейде басқаруды қажет етеді. Осы тұрғыдан алғанда, мақалада сөйлеу мәдениетін қалыптастырудың педагогикалық тәсілдері МДҰ-ның нақты ұйымдастырушылық мүмкіндіктерімен, баланың жас және дара ерекшеліктерімен, ойын мен көркем мәтіннің дамытушылық әлеуетімен, диалогтік өзара әрекет тәсілдерімен және бағалау-диагностиканың дамытушы функциясымен байланыста қарастырылады.

СӨЙЛЕУ МӘДЕНИЕТІ ҰҒЫМЫНЫҢ МДҰ ПЕДАГОГИКАСЫНДАҒЫ МАЗМҰНЫ ЖӘНЕ МАҚСАТТЫҚ БАҒДАРЛАРЫ

Мектепке дейінгі жаста сөйлеу мәдениетін қалыптастырудың мазмұнын ашу үшін оны тілдік дамудың кең жүйесіндегі интегративті нәтиже ретінде қарастыру маңызды, өйткені сөйлеу мәдениеті сөздік қордың молдығы мен грамматикалық дұрыс құрастырудан бөлек, қарым-қатынас мақсатына сай тілдік құралдарды іріктеу, сөйлеу қарқынын, дауыс күшін, кідіріс пен екпіннің қолайлылығын реттеу, өзгені тыңдап түсіну

және жауапты байланыстыра құрастыру сияқты коммуникативтік әрекеттерді бір мезетте үйлестіруді талап етеді. МДҰ педагогикасында бұл құбылыс баланың әлеуметтену үдерісімен тікелей ұштасады, себебі мәдениетті сөйлеу – баланың өз ортасында қабылдануының, ойын мен бірлескен әрекетке енуінің, конфликтіні тіл арқылы жұмсартуының және өз эмоциясын реттеп жеткізуінің тиімді құралына айналады. Осыған байланысты мақсаттық бағдарлар баланы «көп сөйлеуге» ғана ынталандырумен шектелмей, айтылым сапасын, тілдік дәлдік пен әдептілікті, мазмұн тұтастығын, мәнерлілікті және жағдайға сәйкестікті дамытуды көздегенде педагогикалық ықпал нәтижелі болады. Сөйлеу мәдениеті мақсаттарын қоюда жас ерекшелігі қағидасы шешуші орын алады: ерте жаста негізгі міндет ересекпен қауіпсіз қарым-қатынасқа ену, дыбыстау мен сөзді түсіну арнасын тұрақтандыру, қарапайым репликаларды құрастыруға жеткізу болса, орта және ересек топтарда монологтық баяндауды, пікір білдіруді, себеп-салдар байланысын тіл арқылы құруды, әңгімені жоспарлау мен қайта айту дағдысын жетілдіру басымдық алады. Сонымен бірге МДҰ тәжірибесінде сөйлеу мәдениетін қалыптастыру нәтижесі тек тіл сабақтарында емес, күн тәртібіндегі барлық режимдік сәттерде, ойын алаңында, еңбек әрекетінде, эстетикалық іс-әрекетте және әлеуметтік-эмоциялық тәжірибеде көрінетінін ескерсек, педагогикалық жүйе мақсатты түрде кең контексте жобаланып, сөйлеу әрекеті баланың өмірлік тәжірибесін ұйымдастыратын әмбебап құрал ретінде қарастырылуы тиіс.

ТІЛДІК ОРТАНЫ ҰЙЫМДАСТЫРУ ЖӘНЕ ТӘРБИЕШІНІҢ КӘСІБИ СӨЙЛЕУІ АРҚЫЛЫ ҮЛГІ БЕРУ ТӘСІЛДЕРІ

МДҰ-дағы тілдік орта – сөйлеу мәдениетін қалыптастырудың базалық шарттарының бірі, өйткені бала тілдік норманы тек ақпарат ретінде қабылдамай, нақты коммуникациялық жағдайларда қолданып көру арқылы меңгереді, ал орта сол тәжірибені жиілікпен, әртүрлілікпен және эмоционалдық қауіпсіздікпен қамтамасыз еткенде ғана сөйлеу әрекеті табиғи қажеттілікке айналады. Тілдік ортаны ұйымдастыруда кеңістіктің өзі «сөйлететін» болуы қажет: кітап бұрышындағы көркем мәтіндер, сюжеттік ойынға арналған атрибуттар, тақырыптық сөздік картиналар, заттық-әрекеттік аймақтар мен дидактикалық материалдар баланы атауға, сипаттауға, салыстыруға, сұрақ қоюға итермелейтіндей құрылымдалғанда сөйлеу мәдениетінің алғышарттары қалыптасады. Дегенмен орта қаншалықты бай болса да, тәрбиешінің кәсіби сөзі негізгі реттеуші фактор болып қала береді, себебі бала ересектің сөйлеуіндегі дыбыстық тазалықты, сөйлем құрылымын, сөз таңдаудағы мәдениетті, қарым-қатынас әдебін және интонацияның эмоциялық дәлдігін күн сайын бақылап, соны ішкі модель ретінде игереді. Осы тұрғыдан педагогтің сөйлеуіне қойылатын талаптар тек грамматикалық сауаттылықпен шектелмей, балаларға бағытталған қысқа да нұсқа нұсқаулық беру, қажет сәтте кеңейтілген түсіндіру ұсыну, сөздік қорды жас ерекшелігіне сай күрделендіру, баланың сөзін бөлмей тыңдау, қателікті бетке баспай

түзету және баланың өз ойын толық айтуына мүмкіндік беру сияқты кәсіби коммуникативтік мінез-құлықты қамтиды. Үлгі беру тәсілдерінің тиімділігі тәрбиешінің сөзін «біржақты хабарлау» емес, «бірлескен мағына жасау» формасына жақындатқанда артады, өйткені бала өз тәжірибесін тіл арқылы құрастыруға қатысқанда ғана сөз оның ішкі ойлау құрылымымен байланысып, мәдениетті сөйлеудің тұрақты дағдысына айналады. Сондықтан МДҰ педагогі тілдік орта мен кәсіби сөйлеуді бір жүйе ретінде басқаруы, яғни әрбір режимдік сәтті диалогке айналдырып, балаға сөйлеудің мәдени үлгісін тек көрсетіп қана қоймай, сол үлгіні біртіндеп баланың дербес айтылымына көшіруге мүмкіндік беретін педагогикалық жағдайларды тұрақты құрастыруы қажет.

ОЙЫН ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ МЕН СЮЖЕТТІК-РӨЛДІК ӘРЕКЕТ АРҚЫЛЫ СӨЙЛЕУ МӘДЕНИЕТІН ДАМУДЫҢ МҮМКІНДІКТЕРІ

Ойын – мектепке дейінгі жастағы жетекші әрекет түрі болғандықтан, сөйлеу мәдениетін қалыптастырудың ең табиғи әрі пәрменді алаңы ретінде қарастырылады, себебі ойында бала әлеуметтік рөлді қабылдап, сол рөлге сай сөйлеу формаларын, сыпайылық үлгілерін, келісу мен қарсылық білдірудің мәдени тәсілдерін, өтініш айту мен ұсыныс жасаудың тілдік құрылымдарын тәжірибеде қолданады. Сюжеттік-рөлдік ойындарда сөйлесім қажеттілігі сырттан талап ретінде емес, ойынның ішкі логикасынан туындайды, сондықтан бала сөзді эмоциялық тұрғыдан еркін қолданып, өзіне керек нәтижеге жету үшін тілдік құралдарды икемдеп пайдалана бастайды, ал дәл осы икемдеу сөйлеу мәдениетінің дамуына қуатты серпін береді. Педагогикалық тұрғыдан ойын технологиясын нәтижелі қолдану тәрбиешінің ойынға сырттан бақылаушы ретінде ғана емес, коммуникациялық серіктес әрі мәдени үлгі беруші ретінде қатысуымен күшейеді, өйткені тәрбиеші ойында қажет тілдік құрылымдарды табиғи енгізіп, баланың қысқа жауабын кеңейтілген грамматикалық дұрыс формаға айналдырып қайталау арқылы тілдік норманы нәзік түрде бекітеді және баланың айтылымын мазмұндық тұрғыдан тереңдетеді. Ойын жағдайында сөйлеу мәдениетін дамытуға бағытталған тапсырмалар «жаттығу» ретінде сезілмеуі тиіс, сондықтан педагог баланың қызығушылығын, заттық-әрекеттік манипуляцияны, қиял мен импровизацияны сақтай отырып, сөздің дәлдігі мен логикасын талап ететін жағдайларды ойын ішінде құрастыруы қажет, мысалы, сатып алу-сауда, дәрігер қабылдауы, саяхат, қонақ күту, құрылыс жасау сияқты сюжеттерде диалогтің құрылымы табиғи түрде күрделеніп, сөйлеудің мәдени нормалары нақты өмірлік мәнге ие болады. Ойынның тағы бір маңызды артықшылығы – қателесуге қауіпсіз кеңістік ұсынуы, себебі бала өзін бағалау қысымын аз сезінгенде еркін сөйлеп, сөйлеу қарқынын, интонациясын және сөз таңдауын реттеуді тәжірибе арқылы игереді, ал педагог сол үдерісті қолдау арқылы біртіндеп баланың сөйлеу мәдениетін тұрақты деңгейге көтере алады.

КӨРКЕМ ӘДЕБИЕТ, ЕРТЕГІ ЖӘНЕ МӘНЕРЛЕП ОҚУ ТӘЖІРИБЕСІ АРҚЫЛЫ ТІЛДІК НОРМАНЫ ЭСТЕТИКАЛЫҚ ДЕҢГЕЙДЕ БЕКІТУ

МДҰ жағдайында сөйлеу мәдениеті тек функционалдық қарым-қатынас дағдыларымен шектелмей, эстетикалық тілдік сезімнің қалыптасуын да қажет етеді, өйткені сөздің көркемдік қуатын сезіну, бейнелі сөздерді түсіну, теңеу мен эпитетті қабылдау, мәтін ырғағы мен интонациясын сезіну баланың сөйлеуін мәнерлі, әсерлі әрі тыңдаушыға түсінікті етуге мүмкіндік береді. Көркем әдебиетпен жұмыс осы тұрғыдан тілдік норманы «ережеге» айналдырмай, «мәнге» айналдыратын тәсіл ретінде құнды, себебі ертегі мен әңгіме арқылы бала сөздің эмоциялық бояуын, кейіпкердің көңіл-күйін беретін интонациялық құралдарды, диалог пен авторлық баяндаудың айырмасын, сөйлем құрылымының мәтіндік қызметін табиғи түрде меңгереді. Мәнерлеп оқу тәжірибесі тәрбиешінің дыбыстық мәдениеті мен дауыс техникасын кәсіби деңгейде қолдануын талап етеді, өйткені дұрыс екпін мен кідіріс, дауыс ырғағының өзгеруі, кейіпкер сөзі мен авторлық сөзді айырып оқуы баланың тыңдау мәдениетін, қабылдау дәлдігін және сөйлеуге еліктеу механизмін күшейтеді. Көркем мәтінмен жұмыс барысында сұрақ қою мәдениеті ерекше мәнге ие болады, себебі «мәтін бойынша жауап бер» формасындағы тар сұрақтардан гөрі, баланы ойлануға, пайымдауға, себеп-салдар құруға, өз бағасын айтуға итермелейтін ашық сұрақтар қолданылғанда бала өз ойын логикалық құрылымдап жеткізуге үйренеді, сөйтіп сөйлеу мәдениетінің мазмұндық және құрылымдық сапасы артады. Сонымен қатар қайталап айту, мәтінді қысқарту немесе кеңейту, оқиға желісін өзгертіп баяндау, кейіпкер атынан сөйлеу сияқты шығармашылық тапсырмалар баланың сөздік қорын белсендіреді және сөйлеуін тек репродуктивті деңгейде емес, продуктивті деңгейде дамытады, ал бұл мәдениетті сөйлеудің негізгі шарты болып саналатын дербес тілдік таңдау қабілетін нығайтады. Осылайша көркем әдебиет пен мәнерлеп оқу МДҰ-да сөйлеу мәдениетін қалыптастырудың эстетикалық, эмоциялық және мазмұндық арналарын бір мезетте іске қосатын әмбебап педагогикалық тәсіл ретінде танылып, күнделікті білім беру үдерісіне жүйелі енгізілгенде тұрақты нәтиже береді.

ДИАЛОГТІК ӨЗАРА ӘРЕКЕТ ЖӘНЕ КОММУНИКАТИВТІК ЖАҒДАЯТТЫҚ ОҚИТУ АРҚЫЛЫ СӨЙЛЕУДІҢ ӘДЕПТІЛІГІ МЕН ДӘЛДІГІН ЖЕТІЛДІРУ

Сөйлеу мәдениеті ең алдымен диалог кеңістігінде көрінеді, өйткені бала өз сөзін өзгенің сөзімен байланыстырып, тыңдау мен жауап беру әрекетін үйлестіргенде ғана сөйлеудің әлеуметтік нормаларын тәжірибе арқылы игереді, сондықтан МДҰ педагогикасында диалогтік өзара әрекетті мақсатты ұйымдастыру негізгі тәсілдердің

бірі ретінде қарастырылады. Диалогтік оқытуда тәрбиешінің рөлі баланы «дұрыс жауапқа» жеткізу емес, баланың сөзін тудыратын ойлау қадамын қолдау, яғни бала айтқан репликаны мағыналық тұрғыдан қабылдап, оны нақтылайтын қосымша сұрақ қою, баланың ойын кеңейтуге мүмкіндік беретін тілдік үлгі ұсыну, әрі коммуникациялық әдепті сақтай отырып пікір алмасуды жүргізу арқылы сөйлеу мәдениетін табиғи қалыптастыру болып табылады. Коммуникативтік жағдаяттық оқыту тәсілдері баланың сөйлеуін өмірлік мазмұнмен байланыстырып, сөзді тек оқу материалы ретінде емес, әлеуметтік әрекет құралы ретінде сезіндіреді, мысалы, келісімге келу, кезек сұрау, ренішті білдіру, кешірім сұрау, алғыс айту, көмек сұрау сияқты микрожадайлар МДҰ өмірінде күн сайын кездесетіндіктен, педагог оларды кездейсоқ қалдырмай, мәдени сөйлеуге үйрететін ықпалға айналдыра алады. Бұл бағытта «тыңдау мәдениеті» мен «сөз кезегін сақтау» тәрізді қарым-қатынас ережелері тыйым түрінде емес, ортақ ойын немесе бірлескен әрекетке қол жеткізу шарты ретінде ұсынылғанда балалар оны жеңіл қабылдайды және сөйлеу мінез-құлқы біртіндеп реттеледі. Диалогтік тәсілдердің сапасын арттыру үшін педагог баланың тілдік белсенділігі төмен кезеңдерде қолдаушы стратегияларды қолданады, яғни баланың қысқа жауабын мазмұндық тұрғыдан толықтырып қайталау, таңдауға мүмкіндік беретін сұрақтар арқылы сөз бастауға көмектесу, баланың айтылымын бағаламай қабылдау арқылы сөйлеуге психологиялық қауіпсіздік құру сияқты тәсілдер баланың сөйлеу мәдениетін қалыптастыруда шешуші роль атқарады. Нәтижесінде диалогтік өзара әрекет пен жағдаяттық оқыту баланың сөйлеуін тек ақпарат жеткізу деңгейінен көтеріп, мәдени қарым-қатынас құралы ретінде орнықтырып, сөйлеудің дәлдігі, әдептілігі және логикалық тұтастығы сияқты сапалық көрсеткіштерді жүйелі түрде жетілдіреді.

ДИАГНОСТИКА, ЖЕКЕ ҚОЛДАУ ЖӘНЕ ОТБАСЫ-МДҰ СЕРІКТЕСТІГІ НЕГІЗІНДЕ ТҰРАҚТЫ СӨЙЛЕУ МӘДЕНИЕТІН БЕКІТУ

Сөйлеу мәдениетін қалыптастыру үдерісі барлық балада бірдей қарқынмен жүрмейтіндіктен, педагогикалық тәсілдердің нәтижелілігі бақылау-диагностика мен жеке қолдаудың сапасына тәуелді болады, өйткені баладағы сөздік қор тапшылығы, дыбыстау қиындықтары, грамматикалық құрылымның жеткіліксіздігі немесе байланыстырып сөйлеудің әлсіздігі дер кезінде анықталмаса, кейінгі кезеңдерде тілдік кедергілер тұрақтанып, коммуникациялық сенімсіздікке әкелуі ықтимал. МДҰ жағдайында диагностика баланы «сұрыптау» құралы емес, оның даму динамикасын көруге, педагогикалық ықпалдың тиімді тұстарын табуға және келесі қадамдарды нақтылауға арналған дамытушы тетік ретінде ұйымдастырылғанда ғана гуманистік сипатқа ие болады, сондықтан бағалау нәтижелері педагог үшін жоспарлаудың негізі, ал бала үшін ынталандырушы кері байланыс болуы тиіс. Жеке қолдау жүйесінде

инклюзивті қағида маңызды, себебі сөйлеуінде ерекшелігі бар балаларды оқшауламай, керісінше тілдік ортаға жұмсақ кіріктіру, қысымсыз сөйлеуге мүмкіндік беру және қажет жағдайда мамандармен бірлесе жұмыс жүргізу баланың сөйлеу мәдениетін қалыптастыруды үздіксіз етеді. Бұл үдерістің тағы бір тірегі – отбасы-МДҰ серіктестігі, өйткені сөйлеу мәдениеті балабақша қабырғасымен шектелмейді және баланың тілдік тәжірибесінің үлкен бөлігі отбасындағы күнделікті қарым-қатынас арқылы қалыптасады, сондықтан ата-ананың баламен сөйлесу үлгісі, тыңдау мәдениеті, кітап оқу дәстүрі және тілдік әдеп нормалары педагогикалық ықпалды не күшейтеді, не әлсіретеді. Серіктестіктің тиімді формасы ата-анаға «нұсқау беру» емес, баланың нақты жетістігі мен қиындығын түсіндіріп, үй жағдайында табиғи қолданылатын тілдік ойындар, бірлескен оқу, күнделікті әрекетті сөзбен сүйемелдеу және эмоцияны мәдени түрде атау сияқты қарапайым, бірақ жүйелі тәжірибелерді ұсынып, отбасыны педагогикалық мақсатқа ортақтас ету болып табылады. Осылайша диагностика, жеке қолдау және отбасы-МДҰ серіктестігі бір арнаға біріктірілгенде сөйлеу мәдениеті уақытша дағды емес, баланың тұрақты коммуникативтік мінез-құлқына айналып, мектепке дайындықтың сапалық көрсеткіші ретінде орнығады.

ҚОРЫТЫНДЫ

МДҰ жағдайында баланың сөйлеу мәдениетін қалыптастыру – тілдік дамудың жеке элементтерін бөлек-бөлек үйрету емес, баланың күнделікті өмірін коммуникативтік мазмұнға байытып, сөзді әлеуметтік әрекет құралы ретінде тұрақтандыратын жүйелі педагогикалық үдеріс. Бұл үдерістің табысты болуы сөйлеу мәдениетін мақсатты нәтижелік бағдарлармен анықтауға, тілдік ортаны сөйлесімге ынталандыратын кеңістік ретінде ұйымдастыруға, тәрбиешінің кәсіби сөйлеуін үлгі ретінде тұрақты ұсынуға, ойын технологиялары мен сюжеттік-рөлдік әрекетті табиғи сөйлесім алаңы ретінде қолдануға, көркем әдебиет пен мәнерлеп оқуды тілдің эстетикалық-эмоциялық қуатын ашатын құралға айналдыруға және диалогтік, жағдаяттық оқытуды баланың ойлауын тілге көшірудің тиімді тәсілі ретінде орнықтыруға тәуелді екені айқындалды. Сонымен қатар сөйлеу мәдениетінің тұрақты бекітілуі диагностика мен жеке қолдаудың дамытушы сипатымен, сондай-ақ отбасы мен балабақша арасындағы серіктестіктің шынайы мазмұнымен күшейеді, өйткені бала бір ғана ортада емес, бірнеше әлеуметтік кеңістікте сөйлесіп, сол кеңістіктердің тілдік нормаларын біртұтас тәжірибеге айналдырады. Демек, сөйлеу мәдениетін қалыптастыруда педагогтің кәсіби әрекеті жоспарлы, үздіксіз және интегративті сипатта құрылып, әрбір режимдік сәт тілдік тәжірибені арттыруға қызмет етуі қажет, ал сөйлеу сапасын бағалау баланың ішкі уәжін сақтайтын қолдаушы кері байланыспен ұштасқанда ғана нәтижеге жеткізеді. Қорытындылай келгенде, МДҰ-дағы сөйлеу мәдениеті – баланың мектепке даярлығының ғана емес, оның әлеуметтік құзыреттілігі мен тұлғалық қалыптасуының негізгі көрсеткіштерінің бірі, сондықтан педагогикалық тәсілдер кешені жүйелі қолданылған

жағдайда балада мәдениетті сөйлесім дағдысы берік қалыптасып, әрі қарайғы оқу-танымдық жетістіктеріне сенімді негіз қалайды.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР

1. **Балалардың сөйлеу тілін дамыту.** Bilimger.kz. Қаралған күні: 22.12.2025. Қолжетімді: <https://bilimger.kz/185567/bilimger.kz>
2. **Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың, бастауыш, негізгі орта, жалпы орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттарын бекіту туралы** (нормативтік құжат). Әділет (adilet.zan.kz). Қаралған күні: 22.12.2025. Қолжетімді: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2200029031> Адалет
3. **Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламасы** (нормативтік құжат). Әділет (adilet.zan.kz). Қаралған күні: 22.12.2025. Қолжетімді: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2200030183> Адалет
4. **Педагогикалық әдептің кейбір мәселелері туралы** (нормативтік құжат). Әділет (adilet.zan.kz). Қаралған күні: 22.12.2025. Қолжетімді: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2000020619> Адалет
5. **Мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеуін дамыту** (әдістемелік құрал, PDF). IRRD.kz. Қаралған күні: 22.12.2025. Қолжетімді: <https://irrd.kz/sites/irrd.kz/uploads/docs/2025/08/d2k.pdf> Иррид
6. **Мектеп жасына дейінгі ұйымдағы сөйлеу жұмысы және сөйлеу мәдениеті** (әдістемелік материал, PDF). IRRD.kz. Қаралған күні: 22.12.2025. Қолжетімді: <https://irrd.kz/sites/irrd.kz/uploads/docs/2025/08/d3k.pdf> Иррид
7. **Ерте жастағы балалардың сөйлеу тілін дамыту** (әдістемелік ұсыным, PDF). special-edu.kz. Қаралған күні: 22.12.2025. Қолжетімді: <https://special-edu.kz/uploads/files/methodsdoc/Esenzholova.pdf> special-edu.kz
8. Бисембаева Ж.К. **Мектеп жасына дейінгі балалардың тілін дамыту** (оқу-әдістемелік құрал, PDF). dspace.kspi.kz. Қаралған күні: 22.12.2025. Қолжетімді: <https://dspace.kspi.kz/bitstreams/4e4fb853-f60d-489d-8c14-677045a833d0/download> dspace.kspi.kz
9. Еркебаева С.Ж. **Мектепке дейінгі ересек жастағы балалардың коммуникативтік дағдысын дамыту** (диссертация, PDF). kaznpu.kz. Қаралған күні: 22.12.2025. Қолжетімді: <https://kaznpu.kz/docs/docs/Erkebaeva%20Saule%20Jomartovna%20disssss.pdf> KazNPU
10. Галиева А.Н. **Мектеп жасына дейінгі балалардың тілін дамыту әдістемесі** (оқу-әдістемелік құрал туралы библиографиялық жазба). library.arsu.kz.

Қаралған күні: 22.12.2025. Қолжетімді: <https://library.arsu.kz/?p=13788>
library.arsu.kz

11. Vygotsky, L. S. **Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes** (PDF). Қаралған күні: 22.12.2025. Available at:
<https://home.fau.edu/musgrove/web/vygotsky1978.pdf> home.fau.edu
12. International Reading Association & National Association for the Education of Young Children. **Learning to Read and Write: Developmentally Appropriate Practices for Young Children** (Position Statement, PDF). Accessed: 22.12.2025. Available at:
<https://www.literacyworldwide.org/docs/default-source/where-we-stand/naeyc-learning-to-read-write-position-statement.pdf> literacyworldwide.org

ҚМ АА Күәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.